

JAN TEULINGS, 1905-1989

DOOR LUC LUTZ

Jan Teulings (Johannes Marinus Antonius) werd geboren in Hilversum op 29 mei 1905. Hij was een bij het publiek geliefd en in vakkringen gewaardeerd acteur. Hij heeft ook veel waardering gekregen en terecht succes geoogst als regisseur.

Nadat hij lessen had genomen bij dr. Wijnand Frans in kunstgeschiedenis en literatuur, kwam hij door toedoen van deze docent in 1923 bij het gezelschap 'De Rotterdammers' van Louis Chrispijn. Hij greep deze kans aan om zijn jeugddroom in vervulling te zien gaan. Hij wilde acteur worden. En zo begon, zoals hij zelf in interviews vaak vertelde, zijn langzame carrière. Zijn eerste rolletje was dat van een 81-jarige man. Hij was toen net 18. Het zou jaren duren eer hij een rol zou spelen, die voor hem meer om het lijf had dan 'een brief opbrengen'.

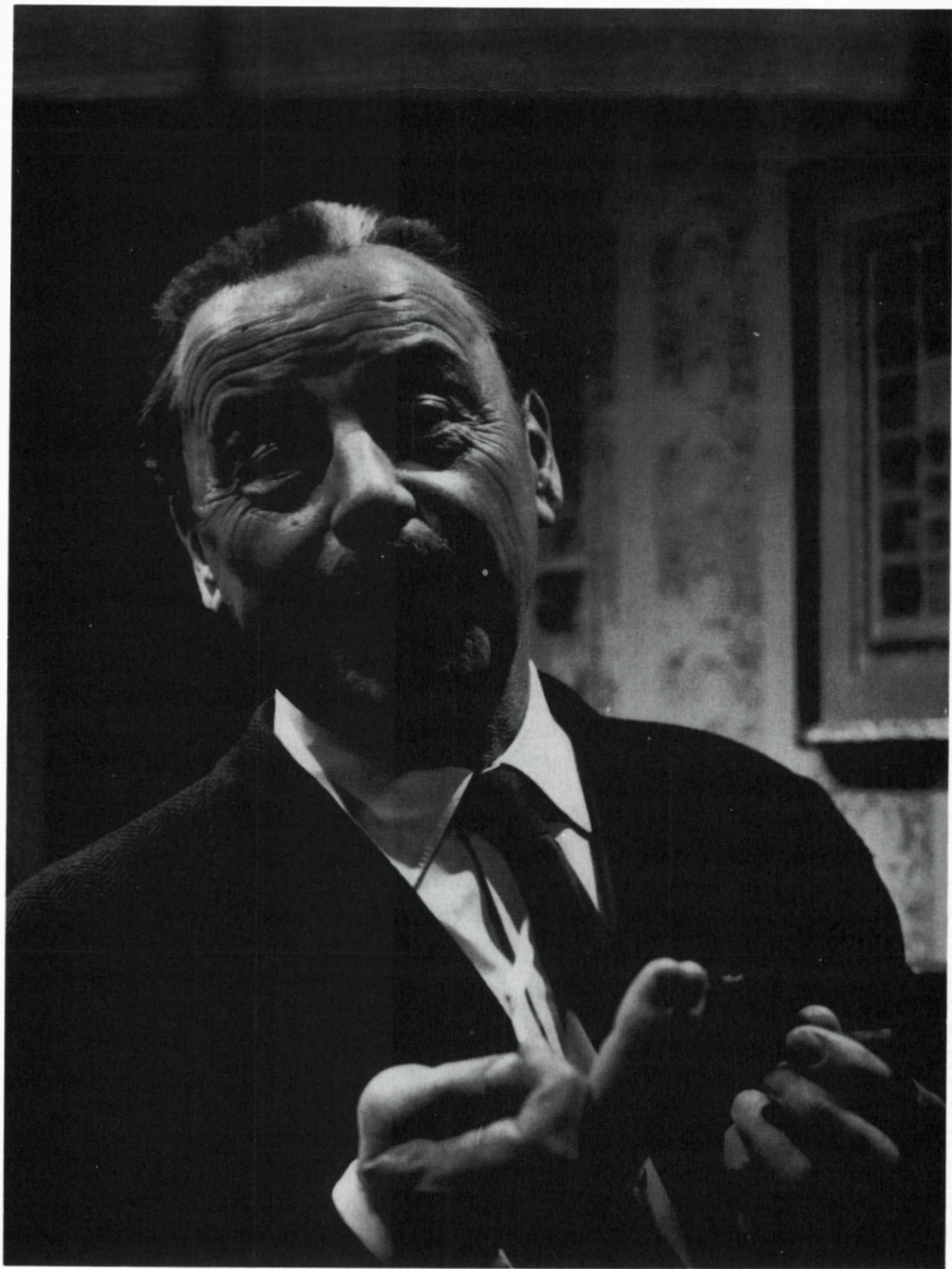
Hij leerde het vak in de praktijk en toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak was Jan Teulings een gewaardeerd karakterspeler. Hij had al verscheidene filmrollen op zijn naam staan. Zijn natuurlijke wijze van spelen maakte hem bij uitstek geschikt voor film en televisie.

Toen de Nederlandse toneelspelers door de Duitse bezetter gedwongen werden zich aan te sluiten bij de Kultuurkamer was Teulings een van de eersten die daaraan geen gehoor gaf. Hij stopte met spelen. Hij weigerde zich te voegen naar de wensen van de bezetter en zijn nationaal-socialistische vazallen, een opstelling die onder toneelspelers van toen tot een minderheid was beperkt. Het zou dan ook voor zijn verdere loopbaan bepalend blijven. Geen concessies, geen 'gesjoemel', zoals hij het zelf vaak typeerde.

Hij sloot zich aan bij het verzet en zette een vluchtroute naar Zwitserland op. Na enige mislukte pogingen was hij tenslotte de laatste die langs die weg ontsnapte naar Zwitserland. Zo ontkwam hij aan de Duitsers, die hem al geruime tijd zochten.

In het vluchtelingenkamp werd hij aangezocht om de leiding op zich te nemen van de recreatie. En daar begon hij te regisseren. 'Ik merkte, dat me dat nog meer interesseerde dan alleen maar het spelen van een rol' aldus Teulings.

Na de bevrijding kwam hij na het 'Centraal Tooneel' bij het ge-

55. *Jan Teulings*

zelschap van Cor Ruys, aanvankelijk bij zijn Cabaret en vervolgens bij diens gezelschap het 'Vrije Toneel'. Daar kwam zijn talent voor het regisseren van blijspelen tot ontwikkeling. Een van de moeilijkste disciplines van het toneelvak. Hij kon zich ergeren aan de onhebbelijke gewoonte in bepaalde toneelkringen om het blijspel te onderschatten. Volgens die opvatting zouden de comedies van Shakespeare onbelangrijker zijn dan zijn tragedies.

Met een juist gevoel voor genuanceerde speelvreugde regisseerde hij stukken bij het 'Vrije Toneel' en de 'Nederlandse Comedie'. En niet uitsluitend blijspelen. Hij wilde en kon meer. Toen hij dan ook in de periode 1954-1958 was opgenomen in de directie van het Rotterdams Toneel regisseerde hij met veel succes stukken van Tennessee Williams, O'Neill en John Osborne. Hij probeerde zijn spelers met een minimum aan uiterlijkheid het wezenlijke van een karakter te laten uitbeelden. Zijn voorstellingen waren dan ook helder en vakkundig. Hij regisseerde stukken van Heijermans, waarin ook minder opvallende talenten tot opmerkelijke prestaties kwamen. Hij leverde een belangrijke bijdrage aan een succesvolle periode van het Rotterdams Toneel. Hij had het vermogen om mensen te laten acteren op een zo natuurlijk mogelijke wijze, door uit te gaan van hun eigen specifieke gegevens. Ook eiste hij een bepaalde solidariteit van zijn acteurs. Daardoor stelde hij zijn medespelers nooit voor verrassingen. Dat heb ik vaak en lang persoonlijk ervaren. Ik speelde naast hem een paar belangrijke rollen in mijn carrière en heb die periode altijd als heel betrouwbaar, ontspannen en vruchtbaar ervaren. Zijn uitgangspunt was altijd 'mensen laten geloven in wie je tracht voor te stellen'.

Zijn eigen spel ging hier ook altijd van uit. Dat maakte hem tot zo'n goed filmacteur. Hij speelde vele rollen in Nederlandse films zoals 'Ciske de Rat' en 'De dijk is dicht'.

Toen hij 'Maigret' ging spelen werd hij een nationale bekendheid. En hoewel hij zijn grote populariteit met zichtbaar genoeg onderging, stelde het hem teleur, dat het zo in tegenstelling stond met de veel geringere publieke aandacht voor de artistiek veel belangrijker dingen die hij in zijn leven had gedaan. Bekendheid dreigde erkentelijkheid te overschaduwten, een prijs die elk publiek persoon betaalt. Gekscherend beweerde hij, dat zelfs een koe beroemd wordt, mits men haar maar vaak genoeg op 'de buis' laat zien. En erkentelijkheid had hij gedurende zijn lange loopbaan altijd ervaren. Voor alles wat hij als regisseur en acteur had gedaan. Het is dan ook voor die verdienste, zijn werk als regisseur en als

acteur in het theater, dat hij in 1975 tot ridder in de orde van Oranje-Nassau werd benoemd.

De laatste jaren van zijn leven bleef hij vol belangstelling alles op het gebied van toneel, film en televisie kritisch volgen. Zijn goede humeur en zijn gevoel voor humor lieten hem daarbij nooit in de steek. Nooit hoorde je hem klagen, zelfs niet toen het duidelijk werd dat zijn gezichtsvermogen, dat al voor 85 procent weg was, alleen nog maar achteruit kon gaan.

Hij leefde gelukkig met Lenie Buchter, zijn tweede vrouw, in Rotterdam tot aan zijn dood op 22 september 1989.